
Fra: Helga Hjorth <helga@hausken.com> <svarer-ikke@dss.dep.no>
Sendt: fredag 7. september 2018 13.37
Til: Lov-Arkiv
Emne: 18/3955 ES ØMO/bj - Høringsuttalelse fra Helga Hjorth - Personvernkommisjon – innspill til mandat - via regjeringen.no
Vedlegg: Innspill personvernkommisjon.pdf

Referanse: 18/3955 ES ØMO/bj
Høring: Personvernkommisjon – innspill til mandat
Levert: 07.09.2018 13:36
Svartype: Med merknader
Kontakt avsender: Helga Hjorth
Kontaktperson:
Kontakt-e-post: helga@hausken.com
Tittel: Innspill til mandat for personvernkommisjon
Uttalelse:

Oslo, 7. september

2018

INNSPILL TIL EN KOMMISSJON SOM SKAL VURDERE PERSONVERNETS STILLING I NORGE

Kommisjonen skal undersøke personvernets stilling i Norge. Justissektoren er fremhevet. Det samme er barna; kommisjonen skal vurdere tiltak for å styrke barns personvern.

Jeg vil foreslå at kommisjonen får som oppdrag å undersøke om det er områder hvor personvernet er svakt utviklet eller fraværende. Her vil jeg rette oppmerksomheten mot litteratur og kunst. Personvernet er en verdi som settes høyt i vår tid, noe nedsettelsen av personvernkommisjonen er et tegn på. Handlingsrommet og regelverket strammes stadig inn i favør av personvernet. Utviklingen på kunstfeltet ser imidlertid ut til å gå i motsatt retning.

I norsk samtidslitteratur er det ikke helt uvanlig at forfattere utleverer sine familier, sine nærmeste og andre faktiske personer under henvisning til *den kunstneriske ytringsfriheten*. Deres rett til å forfatte romaner går foran retten til privatliv, familieliv, personlig integritet, omdømme og rettsikkerhet for foreldre, besteforeldre, svigerforeldre, søsken, ektefeller og barn. Jeg tenker på forfattere som Karl Ove Knausgård, Hanne Ørstavik, Geir Gulliksen, Merethe Lindstrøm, Vigdis Hjorth mfl. Noe av bakgrunnen for at jeg er blitt opptatt av spørsmålet om personvern i litteraturen, er at mine foreldre (en avdød og en fortsatt i live), slik jeg ser det, er blitt utsatt for anklager om grove kriminelle forhold i en roman.

Forlagsbransjen forsikrer at de opererer i henhold til etiske standarder, men synes lite villig til å delta i et offentlig ordskifte om hva standardene går ut på. Debatten går på avisenes kultursider, men verken Barneombudet eller Datatilsynet reagerer. Ikke politikerne heller. Det får passere.

På henvendelse til Barneombudet i en konkret sak, om dets holdning til foreldre som utleverer barna og deres intime familieforhold i sin litteratur, er svaret at foreldrene er de som presumtivt vet best hva som er bra for egne barn, men at problemstillingen er interessant og bør tas opp med Datatilsynet. Datatilsynet viser på sin side til at kunstneriske og litterære ytringer er unntatt fra regulering i personopplysningsloven, og således ligger utenfor deres mandat.

Som utsatt er man derved overlatt til seg selv i en særdeles krevende situasjon.

De vide rammene for kunstneres ytringsfrihet har for en del vært begrunnet med at kunstnerne har hatt en rolle i å kontrollere makten i samfunnet. Mennesker med makt må tåle mer enn andre, også ubehagelig oppmerksomhet om egen person. Kunstnerne skulle på våre alles vegne gi stemme til de stemmeløse, og ta belastningen med å pirke borti og støte formelle og uformelle makthavere i samfunnet. De skulle fungere som et bolverk mot urettferdig maktutøvelse og overgrep. I et fritt demokrati er derfor offentlig kontroll med kunst noe fremmed. Hvis maktutøverne skulle regulere kunstnernes virksomhet, ville de samtidig beskytte seg selv mot kontroll. Og makt må kontrolleres, ellers risikerer man at den korrumpere.

I deler av samtidslitteraturen brukes imidlertid ikke ytringsfriheten bare til oppgjør med makthavere i samfunnet: Rollen som kunstner og forfatter brukes også til selvrealiseringsprosjekter, til private oppgjør med egne familier, og/eller som en form for egenerapi. Derved forfølger forfatterne egne, private mål, mens enkeltmennesker i forfatterens nære omgivelser utsettes for en form for maktovergrep fra dem som i utgangspunktet skulle være deres beskyttere. Barn med foreldre som skriver i denne sjangeren, er spesielt utsatt.

Så lenge den kunstneriske ytringsfriheten er uten grenser eller reguleringer, representerer den en maktbase i samfunnet som ikke er underlagt noen form for kontroll. Derved risikerer man en korrumpert av kunstnerrollen.

Retten til respekt for privatlivets fred regnes som en del av ytringsfrihetens fundament. Den som blir utlevert med alt sitt private og definert i full offentlighet gjennom et annet menneskes kunstneriske ytring, føler seg fratatt ære og verdighet. I den digitaliserte verden er det enkelt å finne informasjon. Personer som fremstilles lett forkledd i litteratur, er enkle å identifisere i virkeligheten. I tillegg står forfatterne frem på den offentlige scenen og understreker sammenhengen mellom liv og litteratur i lanseringen av seg selv og sine verk. Da er det vanskelig, på grensen til det umulige, å gå offentlig ut og ta til motmæle for å gi seg selv oppreisning.

Et eventuelt motsvar vil også føre til offentlig eksponering som gjør at man for ettertiden får sin identitet uløselig knyttet til den aktuelle kunstneren og dennes valg av tema. Da er det vanskelig å ta plass som likeverdig samfunnsdebattant. Det kan også virke forstyrrende på andre roller

disse personene spiller i samfunn og familie. Hvis man går nærmere inn i dette, vil man oppdage at skadepotensialet er nokså betydelig.

De utsatte blir fratatt sin stemme og satt ut av spill. Forfattere og bokbransje/forlagsbransje opptrer uten reell risiko for å møte motstemmer. Ytringsfriheten er ment å være en selvregulerende mekanisme, hvor grensene skal justeres kontinuerlig gjennom en åpen og opplyst samtale. Men denne forutsetningen er ikke tilstede her, fordi det ikke foregår noen offentlig samtale.

For den som mener at kunsten må være fri og ubegrenset, oppleves neppe mangel på regulering som et problem. Konsekvensen er imidlertid at kunstnerne i praksis gis rett til å forvalte over *andre* menneskers personvern og sentrale demokratiske rettigheter. Mens vi som ikke er kunstnere, må finne oss i det. Jeg mener det ville være en stor fordel om dette rådende systemet blir underlagt en bred politisk og samfunnsmessig debatt. Deretter burde det eventuelt gis en eksplisitt juridisk forankring.

Hvis personvernet anses som et grunnleggende viktig demokratisk gode, burde det være tilsvarende viktig med grundig gjennomtenkning og tydelig regulering av når rettigheten *ikke* gjelder; når man *ikke* er vernet. På hvilke områder og i hvilke situasjoner kan personvernet ikke påberopes som en rettighet? Hva er egentlig kunst og hvor har kunstnere mandat til å sette vanlige menneskers sivile og politiske rettigheter til side? Man kunne for eksempel vurdere å ta inn et forbehold i Grunnloven § 102. På den måten vil det bli enklere for borgerne å kunne orientere seg i sine sentrale rettigheter, eller mangel på rettigheter.

For mange vil det antakelig sitte et stykke inne å etablere dette som system, fordi det vil gjøre de personvernmessige problemene svært tydelige. En del vil nok være tilbøyelige til å mene at selv om det er personvernmessige utfordringer med dagens situasjon, så er dette et område som ikke lar seg regulere. Men hvis vi mener alvor med at personvernet er en grunnleggende viktig demokratisk rettighet, er dette en for tilbakelemt holdning. Kunsten som felt bør undersøkes slik at man kan få diskutert og vurdert om dagens systematiske tilsidesettelse av personvernet kan forsvares, eller om det er behov for reguleringsmekanismer. Barn, psykisk helse og rettssikkerhet bør være særlig sentrale områder.

Et politisk signal om at bransjen bør vedta etiske bransjenormer for å ivareta et minimum av personvern, etablere et etisk råd, en form for klageordning i likhet med pressens, eller liknende, kunne være et sted å starte. Andre muligheter kunne være å stramme inn unntaksbestemmelsen i personopplysningsloven. Man kunne for eksempel si at loven likevel gjelder for kunstneriske ytringer som gjelder personer under 18 år, eller hvis det kunstneriske uttrykket innebærer spredning av sensitive helseopplysninger om identifiserbare enkeltpersoner, anklage om straffbare handlinger ol.

Kanskje vil det være nærliggende å tenke at et innspill som dette ikke passer inn i denne sammenhengen, fordi spørsmålet om kunstnerisk ytringsfrihet heller bør drøftes i en kulturmelding, blant kunstnerne og i bransjen selv. Jeg mener det er tvert imot. Slik situasjonen

fremstår har spørsmålet om personvernets plass i kunsten vokst ut over kunstfeltet. Saken bør vurderes med utgangpunkt i moderne menneskers behov for, og forventning om, et personvern.

Ingen ting av dette er enkelt. Kan hende vil det vise seg umulig å finne hensiktsmessige reguleringsordninger. Men av hensyn til personvernet bør det ikke være uprøvd. Og skulle resultatet bli at kunstfeltet fortsatt skal få være en sone hvor mennesker er uten personvern, så er det viktig å opplyse allmennheten om det.

Med hilsen Helga Hjorth

Vedlegg:

Innspill personvernkommisjon.pdf (136,33 KB)